

COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi

BİRİNCİ SEKSIYA

QUSİNSKİ (*GUSINSKIY*) YUNANISTANA qarşı

(Ərizə № 70276/01)

QƏRAR

Strasburq

19 may 2004-cü il

Qərarın qəti qərara çevriləcəyi tarix:

10.11.2004

Qusinski Rusiyaya qarşı məhkəmə işində Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi (Birinci Seksiya), hakimlər:

cənab X. Rozakis (*C.L. ROZAKIS*), sədr;

cənab P. Lorenzen (*P. LORENZEN*);

xanım F. Fulkens (*F. TULKENS*);

xanım S. Botuçarova (*S. BOTOUCHAROVA*);

cənab A. Kovler (*A. KOVLER*);

cənab V. Zaqrebelski (*V. ZAGREBELSKY*);

cənab X. Hacıyev (*K. HAJIYEV*);

habelə Seksiyanın katibi cənab S. Nilsendən (*S. NIELSEN*) ibarət Palatada 29 aprel 2004-cü ildə qapalı müşavirə keçirərək,

həmin tarixdə qəbul edilmiş aşağıdakı qərarı elan edir:

PROSEDUR

1. İş İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında Avropa Konvensiyasının (“Konvensiya”) 34-cü maddəsinə əsasən Rusiya və İsrail vətəndaşı cənab Vladimir Aleksandroviç Qusinski (“ərizəçi”) tərəfindən 9 yanvar 2001-ci ildə Məhkəməyə təqdim edilmiş Rusiya Federasiyasına qarşı ərizə (№ 70276/01) əsasında başlanmışdır.

2. Ərizəçini Londonun “*CMS Cameron McKenna*” hüquq firması təmsil etmişdir. Rusiya Hökumətini (“Hökumət”) Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsində Rusiya Federasiyasının nümayəndəsi cənab P.A. Laptev təmsil etmişdir.

3. Ərizəçi konkret olaraq iddia etmişdir ki, onun barəsindəki həbs qətimkan tədbiri qanunsuz və əsassız olub.

4. Ərizə Məhkəmənin Birinci Seksiyasının icraatına verilmişdir (Məhkəmə Reqlamentinin 52-ci Qaydasının 1-ci bəndi). 26-cı Qaydanın 1-ci bəndinə uyğun olaraq həmin Seksiyanın tərkibində işə baxacaq Palata təşkil edilmişdir (Konvensiyanın 27-ci maddəsinin 1-ci bəndi).

5. 22 may 2003-cü il tarixli qərarı ilə Məhkəmə ərizəni qismən qəbul olunan elan etmişdir.

6. Ərizəçi və Hökumət işin mahiyyəti üzrə yazılı qeydlərini təqdim etmişlər (59-cu Qaydanın 1-ci bəndi). Palata tərəflərlə məsləhətləşdikdən sonra işin mahiyyəti üzrə şifahi dinləməyə ehtiyac olmadığını qərara almışdır (59-cu Qaydanın 3-cü bəndi), tərəflər bir-birinin qeydlərinə yazılı cavab vermişlər.

FAKTLAR

I. İŞİN HALLARI

7. Ərizəçi 1952-ci ildə anadan olub.

8. Tərəflərin təqdim etdikləri işin hallarını aşağıdakı kimi ümumiləşdirmək olar.

A. Ərizəçiyə qarşı ilkin araşdırma

9. Ərizəçi Rusiyanın özəl media-holdinqi olan və populyar televiziya kanalı NTV-yə sahiblik edən “Media-Most” qapalı səhmdar cəmiyyətinin Direktorlar Şurasının sabiq sədri və səhmlərinin böyük hissəsinin sahibi idi.

10. 2 noyabr 1999-cu ildə ərizəçi baş prokurorluğun xüsusilə mühüm işlər üzrə baş müstəntiqi cənab Nikolayev tərəfindən dindirildi. Dindirmə protokolundan belə görünür ki, dindirmə “Russkoye video – 11-ci kanal” məhdud məsuliyyətli cəmiyyətinə (“Russkoye video MMC”) Mülki Məcəllənin müxtəlif müddəaları pozulmaqla yayım lisenziyası verilməsi ilə bağlı FGP RGK “Russkoye video” (“Russkoye video”) adı ilə tanınan dövlət müəssisəsində aparılan araşdırma ilə bağlı idi.

11. Dindirmədən sonra şahidin dindirilməsi haqqında protokol ərizəçi və müstəntiq Nikolayev tərəfindən imzalandı. Ərizəçinin dindirmə zamanı aparılmış qeydlərə baxmasına və öz qeydlərini əlavə etməsinə icazə verildi. Müstəntiq protokolda göstərdi ki, ərizəçi “Xalqlar dostluğu” ordeni ilə təltif edilib.

12. 2000-ci ildə dövlət tərəfindən nəzarət edilən, təbii qaz hasilatı üzrə inhisarçı müəssisə olan “Qazprom” açıq səhmdar cəmiyyəti ilə “Media-Most” arasında ciddi münaqişə baş verdi, münaqişə “Media-Most”un “Qazprom”a olan borcları ilə bağlı idi.

13. “Qazprom” borclarla bağlı danışıqları dayandırdıqdan sonra “Media-Most”un Moskvadakı ofislərində baş prokurorluğun və Federal Təhlükəsizlik Xidmətinin xüsusi bölmələri tərəfindən axtarışlar aparıldı. Bir sıra sənədlər və digər materiallar sübut qismində müsadirə olundu.

14. 15 mart 2000-ci ildə müstəntiq Nikolayev ərizəçiyə qarşı dələduzluq ittihamı üzrə cinayət işi (18/191012-98 sayılı cinayət işi) qaldırdı. Bu iş “Russkoye video”nun icraçı direktoru R. barəsində qaldırılmış əmlakın talan edilməsi ittihamı ilə bağlı 18/221012-98 sayılı cinayət işi ilə birləşdirildi. Hər iki ittiham “Russkoye video” ilə “Russkoye video MMC” arasındakı işgüzar münasibətlərlə və xüsusən də “Media-Most”un “Russkoye video MMC”-nin tərkibinə daxil olması ilə və səhmlər üzrə faizlərin bölüşdürülməsi sayəsində nizamnamə kapitalının artırılması ilə bağlı idi.

B. 13 iyun 2000-ci ildə ərizəçinin həbsə alınması

15. 11 iyun 2000-ci ildə ərizəçi iyunun 13-ü axşam saat 5 üçün cinayət işi üzrə şahid qismində dindirilməkdən ötrü baş prokurorluğa çağırıldı. Prokurorluğa çağırış vərəqəsi tərtib edilərkən ərizəçi xaricdə idi, amma Rusiyaya qayıtmaq üçün zəruri addımlar atdı. O, 13 iyun 2000-ci ildə baş prokurorluğa gələn kimi saxlanıldı və 13 iyun 2000-ci ildə müstəntiq Nikolayev tərəfindən verilmiş order əsasında Butırsk həbsxanasına salındı.

16. Orderdə deyilirdi ki, Cinayət Prosesual Məcəlləsinin 90-92 və 96-cı maddələrinə uyğun olaraq, müstəntiq Nikolayev hesab edir ki, ərizəçinin şübhəli bilindiyi cinayət tərkibi ciddi ictimai təhlükə təşkil edir və yalnız azadlıqdan məhrum edilmə ilə cəzalandırılır, belə ki, ərizəçi iş üzrə həqiqətin aşkara çıxarılmasına mane ola və istintaqdan və məhkəmədən gizlənə bilər.

17. Ərizəçi iyunun 16-dək istintaq altında qaldı, bu müddətdə onu iki dəfə: iyunun 14-də və 16-da dindirdilər.

18. 14 iyun tarixli dindirmə ərizəçinin vəkili iştirakı ilə keçirildi. Dindirmədən əvvəl ərizəçiyə izah edildi ki, o, Cinayət Məcəlləsinin 159-cu maddəsinin 3-cü hissəsinin “b” bəndində nəzərdə tutulmuş iri məbləğdə dələduzluqda şübhəli bilinir. Konkret olaraq, ittihamlar bu ehtimallara əsaslanırdı ki, 1996-97-ci illərdə müxtəlif kommərsiya firmaları (o cümlədən “Media-Most”) təsis edilərkən yayım funksiyaları aldatma yolu ilə “Russkoye video” dövlət şirkətindən özəl şirkət olan “Russkoye video” məhdud məsuliyyətli cəmiyyətinə verilib, bununla da “Russkoye video” dəyəri 10 milyon ABŞ dolları olan 11-ci televiziya kanalından məhrum olub. Həmçinin iddia edilirdi ki, 1997-ci ildə R.-in razılığı ilə ərizəçi dövlətə pul ödəmədən 11-ci televiziya kanalından öz məqsədləri üçün istifadə etməyə başlayıb.

19. Ərizəçi istintaqda təfəsilatları şərh etməkdən imtina edərək qeyd etdi ki, istintaq Rusiya qanunvericiliyinə məhəl qoyulmadığını və ona qarşı “siyasi sövdələşmənin” olduğunu göstərir.

20. Dindirmə protokolunda müstəntiq Nikolayev qeyd etdi ki, ərizəçi “Xalqlar dostluğu” ordeni ilə təltif edilib.

21. 15 iyun 2000-ci ildə ərizəçinin vəkilləri müstəntiqə şikayət verərək qeyd etdilər ki, ərizəçinin tutulması qanunsuz olub və CPM-in 90-cı maddəsinə uyğun olmayıb; ərizəçi “Xalqlar dostluğu” ordeni ilə təltif edildiyinə görə amnistiyaya hüququna malik idi və amnistiya haqqında 26 may 2000-ci il tarixli qərara uyğun olaraq ona azadlıqdan məhrum edilmə formasında cəza tətbiq edilə bilməzdi; ərizəçiyə qarşı şübhələr əsassız və absurd idi və həqiqətə uyğun deyildi.

22. Bundan başqa, ərizəçinin vəkilləri CPM-in 220-cı maddəsinin 1-ci hissəsinə uyğun olaraq Moskvadakı Tver dairə məhkəməsinə şikayət verərək ərizəçinin qanunsuz həbs olduğunu iddia etdilər və onun dərhal azad olunmasını tələb etdilər. Şikayət belə əsaslandırıldı ki, həbs

orderi CPM-in 90, 92 və 96-cı maddələri pozulmaqla verilib, çünki ittiham irəli sürülənə qədər ərizəçini həbsdə saxlamaq üçün heç bir əsas yox idi. Ərizəçinin həbsdə saxlanması barədə qərar açıq-aydın siyasi motivlərdən qaynaqlanırdı, həbsdə saxlanma həddən artıq sərt qətimkan tədbiri idi və ona ehtiyac yox idi. Üstəlik, ərizəçinin istintaqdan gizlənmək niyyətində olduğunu düşünmək və ya işin istintaqına maneə olacağını güman etmək üçün heç bir əsas yox idi. Nəhayət, ərizəçi “Xalqlar dostluğu” ordeni ilə təltif edildiyinə görə amnistiya aktının qüvvəsi altına düşürdü və azadlıqdan məhrum edilmə formasında cəzadan azad edilməli idi.

23. 16 iyun 2000-ci ildə müstəntiq Nikolayev ərizəçiyə Cinayət Məcəlləsinin 159-cu maddəsinin 3-cü hissəsinin “b” bəndi üzrə ittiham irəli sürdü. Elə həmin gün ərizəçi vəkillərinin iştirakı ilə dindirildi. Ərizəçi ittihamların nəyə əsaslandığını başa düşmədiyinə görə dindirmə protokolunu imzalamaqdan imtina etdi. Ərizəçi dindirmə protokolunda qeyd etdi ki, ittihamları hüquqi nöqtəyi-nəzərdən absurd hesab edir və özünü təqsirli saymır. Ərizəçi yenə də bildirdi ki, hakimiyyət istintaqdan istifadə edib ki, onu nüfuzdan salsın və həbsdən dərhal azad olunmasını tələb etdi.

24. Elə həmin gün, iyunun 16-da müstəntiq Nikolayev ərizəçinin həbsdən dərhal azad olunmasına və həbs qətimkan tədbirinin ərizəçinin ölkəni tərk etməmək barədə iltizam verməsi ilə əvəz olunmasına dair göstəriş verdi. Ərizəçi 16 iyun 2000-ci ildə axşam saat 10-da azad edildi.

25. Ərizəçi azad edildikdən sonra müstəntiq Nikolayev ərizəçiyə 22 iyun, 3, 11 və 19 iyul 2000-ci ildə keçirilməli olan növbəti dindirmələrə gəlməsi üçün çağırış vəərəqələri göndərdi. Ərizəçi dindirmələrə gəldi, amma ona verilən sualları cavablandırmaqdan imtina etdi.

26. Ərizəçi müstəntiq Nikolayevdən bir neçə dəfə xahiş etdi ki, şəxsi məsələlərini və bizneslə bağlı məsələləri həll etməsi üçün onun Rusiyadan xaricə getməsinə icazə versin. Nikolayev buna icazə vermədi və imtinanın səbəblərini göstərmədi.

C. “İyul sazişi” və cinayət təqibinə xitam verilməsi

27. Ərizəçi 2000-ci il iyulun 13-dən 16-dək həbsdə olduğu müddətdə mətbuat və kütləvi informasiya vasitələri naziri cənab Lesin təklif etdi ki, ərizəçi “Media-Most”u “Qazprom” tərəfindən təyin olunacaq qiymətlə satsa, “Russkoye video” şirkətinin işi üzrə ittihamlar ərizəçinin üzərindən götürülsün.

28. Ərizəçi həbsdə olduğu müddətdə “Qazprom” ona saziş imzalamağı təklif etdi, ərizəçiyə verilən məlumatla görə, bunun əvəzində onun üzərindən bütün ittihamlar götürüləcəkdə. “Qazprom”la ərizəçi arasında saziş (“iyul sazişi”) 20 iyul 2000-ci ildə imzalandı. Sazişə 6 sayılı Əlavə də daxil edilmişdi, Əlavədə digər məsələlərlə yanaşı ərizəçi barəsində “Russkoye video”nun işi ilə bağlı cinayət təqibinə xitam verilməsini və onun təhlükəsizliyinə zəmanət verilməsi nəzərdə tutan maddə vardı. Həmin maddədə deyilirdi:

“Tərəflər başa düşürlər ki, sazişin uğurlu icrası yalnız o halda mümkündür ki, fiziki və hüquqi şəxslər öz mülki hüquqlarından kənar şəxslər tərəfindən hər hansı təzyiqlə olmadan öz iradələri əsasında və öz mənafeələrinə uyğun olaraq istifadə edirlər. Yuxarıda qeyd edilənlər qarşılıqlı əlaqədə olan bəzi şərtlərin, yəni aşağıdakıların yerinə yetirilməsini tələb edir:

-cənab Vladimir Aleksandroviç Qusinskiyə qarşı 13 iyun 2000-ci ildə qaldırılmış cinayət işi üzrə cinayət təqibinə xitam verilməsi, onun bu işdə şahid qismində rolunun tanınması, ölkəni tərk etməmək barədə iltizamnamənin qüvvəsinin dayandırılması. Bu şərt yerinə yetirilmədiyi təqdirdə tərəflər aşağıda qeyd edilmiş öhdəliklərini icra etməkdən azad olunurlar;

- Vladimir Aleksandroviç Qusinskiyin və “Media-Most”un digər səhmdarlarının və müdiriyyətinin təhlükəsizliyinə zəmanət verilməsi və onların hüquq və azadlıqlarının, o cümlədən azad hərəkət hüququnun, qalmaq və yaşamaq yerini seçmək hüququnun, Rusiya Federasiyasını sərbəst surətdə tərk etmək və Rusiya Federasiyasına maneəsiz qayıtmaq hüququnun qorunması;

- konstitusiyaya quruluşunun əsaslarına xələl gətirə və Rusiya Federasiyasının ərazi bütövlüyünü poza bilən, dövlətin təhlükəsizliyini sarsıdan, sosial, irqi və ya dini ədavətin

qızıdırılmasına səbəb olan, Rusiya Federasiyasının dövlət orqanlarını nüfuzdan salan açıq bəyanatlar da daxil olmaqla təşkilatlar, onların səhmdarları və müdiriyyəti tərəfindən məlumatların yayılmasına yönələn hər hansı tədbirlərin görülməsindən imtina”.

29. Tərəflər 6 sayılı Əlavəni imzaladılar və o, cənab Lesinin imzası ilə təsdiq edildi.

30. “İyul sazişi”nin imzalanması ilə əlaqədar olaraq müstəntiq Nikolayevin 26 iyul 2000-ci il tarixli qərarı ilə ərizəçiyə qarşı “Russkoye video”nun işi ilə bağlı cinayət təqibinə xitam verildi. Qərarla deyilirdi:

“... İstintaqın gedişində V.A. Qusinski özgə əmlakına sahiblik etməyin qanunsuz olduğunu anladı və bununla əlaqədar olaraq vurulmuş ziyanın əvəzinin ödənilməsini təmin edərək “Russkoye video – 11-ci kanal” MMC-nin nizamnamə kapitalındakı payını dövlətə təhvil verdi”. Bundan başqa, o, dövlətə vurulmuş ziyanı xeyli dərəcədə kompensasiya edərək “Media-Most” qapalı səhmdar cəmiyyətinin səhmlərini könüllü olaraq dövlət şirkətinə təhvil verdi”.

Təqsirləndirilən şəxsin gördüyü tədbirlər onun təqsirini yüngülləşdirilən hallar hesab edilə bilər, onlar onun həqiqətən peşman olduğuna dəlalət edir və bütövlükdə onun müsbət xarakteristikaları və məhkumluğunun olmaması ilə birlikdə V.A. Qusinski barəsində cinayət təqibinə xitam verilməsinə dair qərar çıxarılmasına imkan verir”.

31. Eyni zamanda ərizəçinin ölkəni tərk etməsinə qoyulmuş qadağa da götürüldü. Elə həmin gün ərizəçi Rusiyanı tərk etdi və 21 avqust 2000-ci ildə Sotoqrandedəki (İspaniya) villasına yollandı.

32. Ərizəçi ölkəni tərk etdikdən sonra “Media-Most” “iyul sazişi”ni tanımaqdan imtina edərək iddia etdi ki, o, məcburiyyət altında imzalanıb.

D. Ərizəçinin həbsinin qanuniliyinə məhkəmə tərəfindən baxılması

33. 20 iyun 2000-ci ildə Tver dairə məhkəməsi həbsə alınmasının qanunsuzluğuna dair ərizəçinin şikayəti üzrə icraata xitam verdi. Məhkəmə müəyyən etdi ki, şikayətə baxıla bilməz, çünki həmin vaxt həbs qətimkan tədbiri barədə qərar ləğv olunmuşdu və yalnız faktiki olaraq həbsdə saxlanılan şəxs həbs tədbirindən şikayət edə bilərdi.

34. Məhkəmənin bu qərarından şikayət verildi və 11 iyul 2000-ci ildə Moskva şəhər məhkəməsi qərarı qüvvədə saxladı.

E. “Media-Most”un krediti ilə bağlı araşdırma

35. 27 sentyabr 2000-ci ildə müstəntiq Nikolayev ərizəçiyə qarşı yenidən cinayət işi qaldırdı. Yeni ittiham 159-cu maddənin 3-cü hissəsinin “b” bəndi üzrə idi və “Media-Most” tərəfindən aldatma yolu ilə kreditlərin alınması ilə bağlı idi. Cinayət işinin qaldırılması barədə qərarın surəti ərizəçiyə göndərilmədi. Lakin ərizəçinin vəkillərinin topladıqları məlumatlara əsasən, iş “Qazprom” tərəfindən 19 sentyabr 2000-ci ildə baş prokurorluğa verilmiş ərizə əsasında qaldırılmışdı. “Qazprom” tərəfindən 19 sentyabr 2000-ci ildə baş prokurorluqdan xahiş etmişdi ki, “Media-Most”un vəsaitlərinin xərclənməsini, xüsusən də kreditdən “Media-Most”un nizamnaməsi ilə yol verilən fəaliyyətlər üçün istifadə edilib-edilmədiyini, həmin vəsaitlərin nizamnamə məqsədləri üçün xərclənib-xərclənmədiyini və “Media-Most”un idarə heyətinin kreditlərlə bağlı qanunvericiliyi pozub-pozmadığını araşdırsın. “Qazprom” dövlət şirkəti kreditlər üzrə zəmanətçi kimi işə cəlb olundu.

36. 1 noyabr 2000-ci ildə Nikolayev ittihamın irəli sürülməsi və dindirmənin aparılması üçün ərizəçiyə çağırış vərəqələri göndərərək onu baş prokurorluğa çağırdı. Ərizəçi oraya gəlmədi.

37. Ərizəçi baş prokurorluğa gəlmədiyinə görə 13 noyabr 2000-ci ildə Nikolayev ərizəçi barəsindəki cinayət təqibi barədə qərara dəyişiklik etdi. O, Cinayət Məcəlləsinin 159-cu maddəsinin 3-cü hissəsinin “b” bəndi üzrə cinayət işini digər faktlar əsasında qaldırdı və qətimkan tədbiri qismində həbs tədbirini seçdi. Qərar İnterpolun Rusiya bürosuna verildi. Orada deyilirdi ki, ərizəçi kreditləri aldatma yolu ilə əldə edib.

38. Ərizəçi 11 dekabr 2000-ci il tarixli orderə uyğun olaraq İspaniyada saxlanıldı və 12 dekabr 2000-ci ildə həmin ölkədə həbsxanaya salındı. 22 dekabr 2000-ci ildə ərizəçi 5,5 milyon ABŞ dollarının girov qoyulması müqabilində azadlığa buraxıldı və Sotoqrandedəki villasında ev dustaqlığında saxlanıldı.

39. Ərizəçinin vəkillərinin müraciətindən sonra Moskvanın Tver dairə məhkəməsi 26 dekabr 2000-ci ildə qərara aldı ki, "Media-Most"un kreditləri üzrə cinayət işinin qaldırılması qanunsuz olub, çünki istintaqın topladığı sübutlar cinayət işinin qaldırılmasına əsas verən hər hansı dələduzluq elementlərini təsdiq etməyib.

40. 5 yanvar 2001-ci ildə Moskva şəhər məhkəməsi 26 dekabr 2000-ci il tarixli qərarı ləğv etdi və belə əsas gətirdi ki, cinayət işinin qaldırılması barədə istintaq orqanının qərarlarından məhkəməyə şikayət verilməyib.

41. İspaniya məhkəmələrindəki proseslərə gəldikdə, 4 aprel 2000-ci ildə ərizəçinin xeyrinə qərar çıxarıldı və ərizəçinin Rusiyaya ekstradisiyası barədə Rusiya hakimiyyətinin müraciəti rədd edildi. Ekstradisiya barədə müraciəti rədd edərkən İspaniya məhkəməsi (*Audiencia Nacional*) bildirdi ki:

"Ərizəçinin təqdim etdiyi sənədlərdən ... müəyyən (dələduzluq işləri üçün səciyyəvi olmayan) diqqətəlayiq və xüsusi halları görmək mümkündür ki, onlar bizim siyasi məqsədlərlə bağlı olan qeyri-adi ittihamı araşdırmağımıza dəlalət etməsə də, hər halda məhkəmə işdəki faktlarla bağlı çıxarılmış nəticələrin məntiqi cəhətdən tam əsassız və mənasız olduğu barədə ərizəçinin arqumentini nəzərə almaya bilməz...

Məhkəmə işin aşağıdakı hallarını diqqətəlayiq hesab edir:

1. Ərizəçinin "Qazprom"a səhmlər paketini satması barədə ... 20 iyul 2000-ci il tarixli saziş ... (qiymətli kağızların alıcıları və satıcıları üçün adi olmayan əlavə saziş – 6 saylı Əlavə) iki imza ilə təsdiqlənib, onlardan biri "Qazprom"un nümayəndəsinin (bu imza müqavilənin özündə və digər əlavələrdə qoyulub), digəri isə ərizəçinin imzasıdır, sazişdə əlavədə və təhvil vermə prosesinin gedişində imzalanmış sənədlərdə qoyulan bu imza ilk baxışdan ərizəçinin adi imzalarına bənzəmir. Ərizəçi iddia edir ki, bu, Rusiya hökumətinin nümayəndəsinin imzasıdır.

2. ... Saziş imzalandıqdan altı gün sonra "Russkoye video" ilə bağlı iş üzrə təqsirləndirilən şəxs olaraq qalan ərizəçi ölkəni tərk etməyəcəyini vəd edərək həmin işdə məsuliyyətdən azad edildi və onun üzərindən qətimkan tədbiri götürüldü.

3. Ekstradisiya ilə bağlı dinləmədə ərizəçi 20 iyul 2000-ci il tarixli sazişi imzalamasına ölkəsində məruz qaldığı təzyiq və məcburiyyətin səbəb olduğunu bildirdi.

4. Tver dairə məhkəməsinin 26 dekabr 2000-ci il tarixli qərarı...

İşin bu halları ekstradisiya barədə sorğu ilə bağlı məhkəmə qərarı üçün qaçılmaz olaraq hüquqi əhəmiyyət kəsb etməlidir, məhkəmə işin bu hallarını müəyyən etdiyi üçün hüquqi təminat və səmərəli məhkəmə müdafiəsi əsaslarına görə ... ittihamın səbəblərini lazımi hüquqi müdafiəni təmin etmək baxımından təhlil edərək ittihamın iki dəfə təkrarlanması ehtimalını minimuma endirməlidir...".

F. Hadisələrin sonrakı inkişafı

42. 19 iyun 2002-ci ildə Ali Məhkəmənin sədr müavini hakim Merkuşov Tver dairə məhkəməsinin 20 iyun 2000-ci il tarixli qərarından və Moskva şəhər məhkəməsinin 11 iyul 2000-ci il tarixli qərarından nəzarət qaydasında protest verdi. Hakim qeyd etdi ki, məhkəmə nəzarətinin predmeti həbs faktının özü yox, həbsin qanuniliyi məsələsi olmalıdır. O, Moskva şəhər məhkəməsinin rəyasət heyətindən xahiş etdi ki, işi yenidən baxılmaq üçün Tver dairə məhkəməsinə göndərsin.

43. 18 iyul 2002-ci ildə Moskva şəhər məhkəməsinin rəyasət heyəti protesti təmin etdi.

44. 26 sentyabr 2002-ci ildə Tver dairə məhkəməsi həbslə bağlı şikayətə mahiyyəti üzrə baxdı. Dinləmədə baş prokurorluğun nümayəndəsi bildirdi ki, həbsdə saxlanıldığı müddətdə ərizəçi iş üzrə həqiqətin müəyyən edilməsinə müdaxilə edə bilərdi, çünki o, "Media-Most"un rəhbəri idi

və bununla əlaqədar olaraq şahidlərə təzyiq göstərmək və yazılı sübutlara müdaxilə etmək üçün qeyri-məhdud imkanlara malik idi. Üstəlik, ərizəçi ikili vətəndaşlığa və xarici pasporta malik olduğu üçün xaricdə gizlənə bilərdi. Amnistiyaya düşməli olduğu barədə Qusinskinin bəyanatına gəldikdə, prokuror qeyd etdi ki, onun ordenlə təltif edildiyini təsdiq edən sübut yalnız 15 iyun 2000-ci ildə, yəni həbsə alınmasından sonra təqdim edilmişdi və ertəsi gün ərizəçi azad olunmuşdu. Tver dairə məhkəməsi baş prokurorun arqumentləri ilə razılaşdı. O, müəyyən etdi ki, baş prokurorluğun izahatlarının işığında 13 iyun 2000-ci il tarixli həbs orderi əsassız və hipotetik sayıla bilməz. Ordenə gəldikdə, məhkəmə qeyd etdi ki, cinayət prosesual qanunvericiliyində amnistiya aktının qüvvəsi altına düşən şəxs barəsində qətimkan tədbirinin tətbiqinə hər hansı məhdudiyət nəzərdə tutulmayıb.

II. MÜVAFIQ DAXİLİ QANUNVERİCİLİK

A. Nəzərdən keçirilən dövrdə qüvvədə olan 1960-cı il tarixli Cinayət Prosesual Məcəlləsi

Maddə 5.

Cinayət işi üzrə icraatı istisna edən hallar

“Aşağıdakı hallarda cinayət işinə başlanıla bilməz, başlanmış iş isə xitam verilməlidir:

...

4) amnistiya aktı qəbul edildikdə (əgər o, təqsirləndirilən şəxsi cəzadan azad edirsə)...”.

Maddə 29.

Qətimkan tədbirləri

“Təqsirləndirilən şəxsin təhqiqatdan, istintaqdan və ya məhkəmədən gizlənəcəyini, yaxud cinayət işi üzrə həqiqətin müəyyən edilməsinə mane olacağını və ya cinayətkar fəaliyyətlərlə məşğul olacağını düşünmək üçün kifayət qədər əsaslar olduqda, habelə hökmün icrasını təmin etmək üçün təhqiqat apararı şəxs, müstəntiq, prokuror və ya məhkəmə təqsirləndirilən şəxs barəsində aşağıdakı qətimkan tədbirlərindən birini tətbiq etməyə haqlıdır: yaşayış yerini tərk etməmək barədə iltizam alınması; şəxsi zəminlik və ya qeyri-hökumət təşkilatının zəminliyi; həbsə alma”.

Maddə 90.

Şübhəli şəxsə qətimkan tədbirinin tətbiqi

“Cinayət törətməkdə şübhəli bilinən şəxs barəsində qətimkan tədbiri müstəsna hallarda ona qarşı ittiham irəli sürülməzdən əvvəl tətbiq edilə bilər. Bu halda ittiham qətimkan tədbirinin tətbiqindən sonra on gün müddətində irəli sürülməlidir. Bu müddətdə ittiham irəli sürülmədikdə qətimkan tədbiri ləğv olunur”.

Maddə 91.

Qətimkan tədbiri seçilərkən nəzərə alınan hallar

“Qətimkan tədbirinin tətbiqinin, habelə onlardan hər hansı birinin seçilməsinin zəruriliyi məsələsi həll olunarkən təhqiqat apararı şəxs, müstəntiq, prokuror və ya məhkəmə 89-cu maddədə qeyd edilən hallardan əlavə həmçinin irəli sürülən ittihamın ağırlığını, şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsin şəxsiyyətini, peşəsini, yaşını, sağlamlıq durumunu, ailə vəziyyətini və digər halları nəzərə alır”.

Maddə 92.

Qətimkan tədbirinin tətbiqi barədə qərar və qərardad

“Təhqiqat aparən şəxs, müstəntiq və prokuror qətimkan tədbirinin tətbiqi ilə bağlı əsaslandırılmış qərar, məhkəmə isə əsaslandırılmış qərardad çıxarır, orada şəxsin şübhəli bilindiği və ya təqsirləndirildiyi cinayət əməli və qətimkan tədbirinin seçilməsinin səbəbi göstərilir. Qərar və ya qərardad barədə müvafiq şəxsə məlumat verilir və qətimkan tədbirinin tətbiqindən şikayət vermək qaydası ola izah edilir”. Qətimkan tədbirinin tətbiqi barədə qərarın və ya qərardadın surəti dərhal müvafiq şəxsə təqdim edilir”.

Maddə 96. Həbsə alma

“Cinayət törətməkdə şübhəli və ya təqsirli bilinən şəxs barəsində həbs qətimkan tədbiri qanunla iki ildən artıq azadlıqdan məhrum edilmə cəzası nəzərdə tutulan cinayət əməlinin törədilməsinə görə tətbiq edilir...”.

B. Dələduzluq

45. 1996-cı il tarixli RF Cinayət Prosesual Məcəlləsinin 159-cu maddəsinin 3-cü hissəsinin “b” bəndinin müvafiq hissələrində deyilir:

“Dələduzluq, yəni başqasının əmlakını aldatma və ya etibardan sui-istifadə yolu ilə mənimsəmə, ... iri məbləğdə törədildikdə ... təqsirkarın əmlakı müsadirə olunmaqla və ya olunmadan beş ildən on ilədək azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır...”.

C. Amnistiya

46. 26 may 2000-ci ildə Dövlət Duması “1941-1945-ci illərin Böyük Vətən Müharibəsində qələbənin 55 illiyi ilə əlaqədar amnistiya elan olunması haqqında” Qərar (“Amnistiya haqqında qərar”) qəbul etdi. Qərar 27 may 2000-ci ildə qüvvəyə mindi. Amnistiya haqqında qərarda aşağıdakılar nəzərdə tutulmuşdu:

“...
...

2. Təyin olunmuş cəza müddətindən asılı olmayaraq aşağıdakı məhkumlar azadlıqdan məhrum etmə növündə cəzadan azad edilsin:

...

b) SSRİ-nin və ya Rusiya Federasiyasının orden və ya medalları ilə təltif edilənlər;

...

8. Bu Qərar qüvvəyə minənədək aşağıdakı şəxslər tərəfindən törədilmiş cinayətlərlə bağlı təhqiqat və ibtidai istintaq orqanlarının və məhkəmələrin icraatında olan cinayət işlərinə xitam verilsin.

...

b) bu Qərarın 2(b) bəndində göstərilmiş şəxslər;

...”.

47. Mayın 26-da Dövlət Duması həmçinin Amnistiya haqqında qərarın tətbiqinə təlimat qəbul etdi. Təlimatda aşağıdakılar nəzərdə tutulmuşdu:

“1. Amnistiya haqqında qərarın icrası aşağıdakılara həvalə edilsin:

...

b) törətdikləri cinayətlərə dair işlər və materiallar təhqiqat və ibtidai istintaq orqanlarının icraatında olan şübhəli və təqsirləndirilən şəxslərlə bağlı: təhqiqat və ibtidai istintaq orqanlarına;

...

3. Amnistiya aktının tətbiqi barədə qərar hər bir şəxs barəsində fərdi qəbul olunur. Şəxs barəsində zəruri məlumatlar olmadıqda amnistiya aktının tətbiqi barədə məsələ əlavə sənədlər alınana qədər təxirə salınır...”.

HÜQUQİ MƏSƏLƏLƏR

I. KONVENSIYANIN 5-ci MADDƏSİNİN İDDİA EDİLƏN POZUNTUSU

48. Ərizəçi Konvensiyanın 5-ci maddəsinə əsasən şikayət etdi ki, onun həbsə alınması onun cinayət törətməsinə dair əsaslı şübhəyə əsaslanmayıb, milli qanunvericilikdə nəzərdə tutulan qaydada həyata keçirilməyib və Amnistiya haqqında qərar nəzərə alınmadan həyata keçirilib. Konvensiyanın 5-ci maddəsinin müvafiq hissələrində aşağıdakılar nəzərdə tutulur:

“1. Hər kəsin azadlıq və şəxsi toxunulmazlıq hüququ var. Heç kəs qanunla müəyyən olunmuş aşağıdakı hallardan və qaydadan başqa azadlığından məhrum edilə bilməz:

...

c) hüquq pozuntusunun törədilməsində əsaslı şübhə ilə bağlı şəxsin səlahiyyətli məhkəmə orqanı qarşısında durmasından irəli gələn və ya onun tərəfindən törədilən hüquq pozuntusunun, yaxud törədildikdən sonra onun gizlənməsinin qarşısını almaq üçün kifayət qədər zəruri əsasların olduğunun hesab edildiyi hallarda şəxsin qanuni tutulması və ya həbsə alınması;

...”.

A. Əsaslı şübhə

49. Ərizəçi qeyd etdi ki, ona qarşı hər iki cinayət işi hər hansı hüquqi əsas olmadan qaldırılıb.

1. Tərəflərin arqumentləri

50. Hökumət bu fikrə etiraz etdi. O, iddia etdi ki, 13 iyun 2000-ci ildə ərizəçinin həbsə alınması onun RF Cinayət Məcəlləsinin 159-cu maddəsinin 3-cü hissəsinin “b” bəndində nəzərdə tutulmuş iri məbləğdə dələduzluq əməli törətməsi ilə bağlı əsaslı şübhəyə əsaslanmışdı.

51. Ərizəçi iddia etdi ki, ona ittihama cavab vermək imkanı verilməyib. “Russkoye video”-nin işi üzrə araşdırmaya gəldikdə, ərizəçi qeyd etdi ki, onun hərəkətləri cinayət məəcəlləsində nəzərdə tutulmuş dələduzluq və ya dələduzluqda iştirakçılıq anlayışlarına uyğun gəlmirdi. O, “Media-Most”-un işi üzrə araşdırma ilə bağlı qeyd etdi ki, baş prokurorluq faktiki olaraq iki hüquqi şəxs arasındakı kredit münasibətlərini kriminallaşdırmağa cəhd edib.

2. Məhkəmənin qiymətləndirməsi

52. Ərizəçi iddia edir ki, nə “Russkoye video”-nin, nə də “Media-Most”-un işi “əsaslı şübhəyə” əsaslanmamışdı.

Məhkəmə xatırladır ki, Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 1-ci bəndi azadlıq hüququnu bəyan edərəkən klassik mənada fərdi azadlığı, yəni şəxsin fiziki azadlığını nəzərdə tutur (bax: *Engel və başqaları Niderlanda qarşı*, 8 iyun 1976-cı il tarixli qərar, A seriyaları, c. 22, s. 25, b. 58).

Rusiyanın hakimiyyət orqanları “Media-Most”-un kreditlərinə dair işlə bağlı ərizəçinin fərdi azadlığını məhdudlaşdırmadığına görə ərizəçi bu məsələdə 5-ci maddənin pozuntusunun qurbanı olduğunu iddia edə bilməz. Buna görə də Məhkəmə “Russkoye video”-nin işi ilə bağlı “əsaslı şübhənin” olub-olmadığını araşdırmaqla kifayətlənəcək.

53. Məhkəmə təkrarən bildirir ki, 5-ci maddənin 1(c) bəndində nəzərdə tutulan mənada şəxsin əsaslı şübhə əsasında həbsə alınması üçün şəxs tutulan və həbsxanaya salınan anda polis əlinə ona qarşı ittiham irəli sürülməsi üçün kifayət qədər sübutların olması vacib deyil (bax: *Broqan və başqaları Birləşmiş Krallığa qarşı*, 29 noyabr 1988-ci il tarixli qərar, A seriyaları, c. 145-B, s. 29-30, b. 53). Həmçinin bunun üçün ittihamın irəli sürülməsi və ya şəxsin məhkəmə qarşısına çıxarılması da vacib deyil. Tutmanın məqsədi araşdırmanı davam etdirmək və tutmanın əsasını təşkil edən şübhələri təsdiq və ya təkzib etməkdir (bax: *Mürrey Birləşmiş Krallığa qarşı*, 28

oktyabr 1994-cü il tarixli qərar, A seriyaları, c. 300-A, b. 55). Bununla belə, şübhənin ağlabatan əsaslara söykənməsi barədə tələb şəxsin əsassız tutulmasına və həbsxanaya salınmasına qarşı müdafiənin mühüm aspektidir. Şübhənin vicdanı şübhə olması faktı yetərli deyil. “Əsaslı şübhə” sözləri şübhəli şəxsin hüquq pozuntusu törədə bilməsinə obyektiv müşahidəçini inandıra bilən faktların və ya informasiyanın mövcudluğunu nəzərdə tutur (bax: *Foks, Kempbell və Hartli Birləşmiş Krallığa qarşı*, 30 avqust 1990-cı il tarixli qərar, A seriyaları, c. 182, b. 32).

54. Məhkəmə qeyd edir ki, o, əvvəlki işlərin birində dövlət vəsaitlərini talamaqda ittiham olunaraq tutulmuş şəxs barəsində Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 1(c) bəndinin pozulduğunu müəyyən edib, həmin işdə şəxsin hərəkətləri, yəni inkişaf etməkdə olan ölkələrə yardım vəsaitlərinin və kreditlərin verilməsi barədə qərarları heç bir vəchlə cinayət məsuliyyətinə səbəb olmamalı idi (bax: *Lukanov Bolqarıstana qarşı*, 20 mart 1997-ci il tarixli qərar, Məhkəmə qərarları toplusu, 1997-II, s. 544-545, b. 42-46).

55. Lakin bu şikayətdə vəziyyət başqa cürdür. “Russkoye video”nun işində istintaq orqanı ərizəçini dələduzluq yolu ilə dövlət şirkətini televiziya siqnallarını yayımlamaq hüququndan məhrum etməkdə şübhəli hesab edirdi. Hakimiyyət orqanları vurulmuş ziyanı 10 milyard ABŞ dolları məbləğində qiymətləndirmiş və ərizəçinin hərəkətlərini Cinayət Prosesual Məcəlləsinin 159-cu maddəsinin 3-cü hissəsinin “b” bəndində nəzərdə tutulmuş cinayət əməli kimi tövsif etmişdilər.

Məhkəmə hesab edir ki, istintaqın topladığı sübutlar ərizəçinin cinayət törətdiyinə “obyektiv müşahidəçini inandıra” bilirdi.

B. Qanuni həbs

56. Ərizəçi daha sonra qeyd etdi ki, onun həbsə alınması “qanuni” olmayıb, çünki milli qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş qaydaya əməl olunmayıb. Məsələn, ittiham irəli sürülənə qədər həbsə alınmaya haqq qazandıran, Cinayət Prosesual Məcəlləsinin 90-cı maddəsinin tələb etdiyi müstəsna hallar mövcud olmayıb. Üstəlik, onun azadlıqda qalacağı təqdirdə istintaqdan gizlənəcəyini və ya iş üzrə həqiqətin müəyyən edilməsinə mane olacağını təsdiq edən sübutlar olmayıb ki, bu da Cinayət Prosesual Məcəlləsinin 89-cu maddəsinin tələblərinin pozuntusudur. Ərizəçi şikayət edərək bildirdi ki, onun həbsə alınması həm də ona görə “qanuni” olmayıb ki, Amnistiya haqqında qərar onu cinayət təqibindən azad etmişdi.

1. Tərəflərin arqumentləri

a) Hökumət

57. Hökumət iddia edilən pozuntularla razılaşmadı.

58. Birincisi, milli prosesual normalara riayət edilməsi məsələsinə gəldikdə, Hökumət etiraf etdi ki, Cinayət Prosesual Məcəlləsinin 90-cı maddəsində ittiham irəli sürülənə qədər şəxsin həbsə alınmasına yol verən “müstəsna halların” siyahısı yox idi. Lakin belə hallar hər bir konkret işdə fərdi qaydada müəyyən edilməli idi.

Hökumət iddia etdi ki, ərizəçi ağır cinayətdə – iri məbləğdə dələduzluq törətməkdə şübhəli bilinib. Bu cinayət böyük ictimai təhlükə daşıyır və yalnız azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır. Buna görə də istintaq orqanı ərizəçini həbs etməyi qərara alıb. Həmin vaxt qüvvədə olan Cinayət Prosesual Məcəlləsinin 96-cı maddəsi şəxsi yalnız ağır cinayət törəməyə görə həbsə almağa icazə verirdi.

Bundan başqa, müstəntiq ərizəçinin gizlənəcəyindən şübhələnirdi. Bu şübhə ondan irəli gəlirdi ki, ərizəçi analoji işdə, yəni “Russkoye video” ilə bağlı cinayət işində digər şəxsin – R.-in həbsə alınmasından xəbərdar idi. Ərizəçi həmçinin şübhəli bilindiği cinayətin ağırlığından və preventiv həbs tədbirinin mümkünlüyündən də xəbərdar idi. Ərizəçinin gizlənəcəyi ilə bağlı şübhələr sonradan özünü doğrultdu.

59. İkincisi, amnistiyaya gəldikdə, Hökumət qeyd etdi ki, Amnistiya haqqında qərarın 8-ci bəndinə əsasən SSRİ-nin və ya Rusiya Federasiyasının orden və ya medalları ilə təltif edilmiş şəxslər barəsindəki işlərə, ittihamın ağırlığından asılı olmayaraq, xitam verilməli idi.

28 iyun 2000-ci ildə Amnistiya haqqında qərara dəyişikliklər edildi, həmin dəyişikliklərə əsasən, amnistiya aktı daha 159-cu maddənin 3-cü hissəsinin “b” bəndi üzrə ittihamlara şamil olunmurdu. İstənilən halda, qanunvericilik amnistiyaya düşməli olan şəxsləri həbsdə saxlamağı qadağan etmirdi.

Hökumət həmçinin iddia etdi ki, ərizəçi həbsdə olarkən istintaq orqanı onun “Xalqlar dostluğu” ordeni ilə təltif edildiyini bilmirdi. İstintaq orqanı ilk dəfə bundan 16 iyun 2000-ci ildə ərizəçi azad edilən zaman xəbər tutdu. Qanuna görə, müstəntiq mükafat barədə xəbər tutan kimi ərizəçinin razılığı ilə icraata xitam verməlidir. Lakin işin materiallarında ərizəçinin icraata xitam verilməsinə razılıq verdiyini göstərən heç nə olmadığına görə istintaq davam etdirildi.

b) Ərizəçi

60. Milli prosessual normalara riayət edilməsi məsələsində ərizəçi Hökumətlə razılaşdı ki, nə CPM-in 90-cı maddəsində nə də hər hansı digər maddəsində “müstəsna halların” nədən ibarət olduğu göstərilməyib.

O, daha sonra qeyd etdi ki, onun istintaqdan gizlənəcəyinə dair şübhələr heç nəyə əsaslanmırdı. Ona elan olunmuş ittiham ilə onun həbsə alınmasından iki il əvvəl vergilərin ödənilməsinə görə həbs olunmuş R.-ə elan olunmuş ittiham arasında heç bir əlaqə yox idi. Ərizəçinin R.-in həbsi ucbatından istintaqdan gizlənəcəyini düşünmək absurd olardı.

Ərizəçinin həbs edildiyi anadək baş prokurorluğun hərəkətləri birbaşa və ya dolayısı ilə göstərirdi ki, ərizəçi ağır cinayətdə şübhəli bilinir və həmin cinayətlər əlaqədar olaraq həbsə alına bilər. 2 noyabr 1999-cu ildə ərizəçi R.-in cinayət işi üzrə şahid qismində dindirildi və ona verilən suallara əsasən, onun cinayət törəməkdə şübhəli bilindiyini və həbsə alınacağını düşünməsi üçün heç bir əsas yox idi. Bundan başqa, dindirmə göstərdi ki, ərizəçi istintaqa lazım ola biləcək hər hansı məlumatları təqdim etməyə hazırdır və bunu etmək istəyindədir. Həbsdən əvvəl ərizəçinin bütün hərəkətləri onun istintaqdan və ya məhkəmədən gizlənəcəyindən şübhələnmək üçün heç bir əsas vermirdi. Hətta ərizəçi xaricdə yaşadığı vaxtlarda da, tələb olunan zaman dərhal Moskvaya qayıdırdı.

61. Amnistiyaya gəldikdə, ərizəçi Hökumətin Amnistiya haqqında qərara verdiyi şərhə razı deyil. Onun fikrincə, barəsindəki ittihamların xarakterinə görə amnistiyaya düşməli olan şəxsin həmin ittihamlar üzrə həbsə alınması məntiqə sığmırdı.

Ərizəçi bildirdi ki, Hökumətin Amnistiya haqqında qərara edilmiş 28 iyun 2000-ci il tarixli dəyişikliklərə istinad etməsinin bu işə heç bir aidiyyəti yoxdur, çünki həmin dəyişikliklər onun həbsə alınmasından sonra qüvvəyə minib. Bu dəyişikliklərin sonradan onun həbsini qanuni həbsə çevirdiyini düşünmək absurd olardı.

Ərizəçi iddia etdi ki, o həbsə alınan zaman istintaq orqanı onun “Xalqlar dostluğu” ordeni ilə təltif edilməsindən xəbərdar idi. Müstəntiq Nikolayev bu faktı şəxsən 2 noyabr 1999-cu il və 14 iyun 2000-ci il tarixli dindirmə protokollarına yazmışdı.

2. Məhkəmənin qiymətləndirməsi

62. Məhkəmə xatırladır ki, həbsə alınmanın qanuniliyinə, o cümlədən “qanunla nəzərdə tutulmuş qaydaya” riayət edilməsi məsələsinə etiraz edildikdə, Konvensiya mahiyyət etibarı ilə milli qanunvericiliyə istinad edir və milli qanunvericilikdəki maddi-hüquqi və prosessual normalara əməl etmək öhdəliyini müəyyən edir. O, həmçinin tələb edir ki, azadlıqdan məhrum edilmə 5-ci maddənin məqsədlərinə uyğun olsun, konkret olaraq, fərdi əsassız həbsdən müdafiə etsin.

İstənilən azadlıqdan məhrum etmənin qanuna ciddi şəkildə uyğun olmasını müəyyən etməklə Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 1-ci bəndi hər şeydən əvvəl tələb edir ki, istənilən tutma və ya həbsə almanın milli qanunvericilikdə hüquqi əsasları olmalıdır. 8-ci və 11-ci maddələrin ikinci

hissələrindəki “qanunla nəzərdə tutulmuş” ifadələri kimi bu cür tələblər də qanunun keyfiyyəti ilə əlaqədardır, belə ki, qanun Konvensiyanın müddəalarından irəli gələn prinsipə, yəni qanunun aliliyi prinsipinə uyğun olmalıdır.

Bu mənada qanunun keyfiyyəti o deməkdir ki, milli qanunvericilikdə azadlıqdan məhrum etmə nəzərdə tutulduğu hallarda qanunsuz həbslərə yol verilməməsi üçün qanunun müddəaları kifayət qədər anlaşıqlı və aydın olmalıdır (bax: *Amyur Fransaya qarşı*, 25 iyun 1996-cı il tarixli qərar, Məhkəmə qərarları toplusu, 1996-III, b. 50).

63. Hazırkı işdə ərizəçi ona ittiham irəli sürülməzdən əvvəl həbsxanaya salınmışdı. Bu cür həbsdə saxlanma Cinayət Prosesual Məcəlləsinin 89-cu maddəsinin müəyyən etdiyi ümumi qaydadan istisna hal idi, həmin qaydaya görə, qətimkan tədbirinə yalnız ittiham irəli sürüldükdən sonra yol verilirdi. Bu istisna Cinayət Prosesual Məcəlləsinin 90-cı maddəsində qeyd edilmiş “müstəsna hallarda” ifadəsi ilə nəzərdə tutulmuşdu. Tərəflər razılaşırdılar ki, Cinayət Prosesual Məcəlləsində bu ifadənin mənası izah edilməyib.

Hökumət “müstəsna hallarda” ifadəsinin mənasının izah edildiyi, məhkəmə qərarları vasitəsilə təsdiq edilən və ya edilməyən hər hansı məhkəmə işi nümunələri təqdim etmədi.

64. Şəxsin azadlıqdan məhrum edilməsinin əsasını təşkil edən bu normanın 5-ci maddə ilə müəyyən edilmiş “qanunun keyfiyyəti” tələbinə cavab verdiyi sübuta yetirilmədi.

65. Məhkəmə yuxarıda gəldiyi nəticənin işığında ərizəçinin situasiyasının qanunun maddi-hüquqi tələblərinə uyğun olub-olmadığını araşdırmağı zəruri hesab etmir.

66. Amnistiyaya gəldikdə, Məhkəmə təkrar edir ki, “qanunilik” tələbi milli qanunvericiliyə əməl olunmasından əhəmiyyətli dərəcədə asılıdır (bax: *Amyurun işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, b. 50). Milli qanunvericiliyi şərh və tətbiq etmək ilk növbədə milli hakimiyyət orqanlarının, xüsusən də məhkəmələrin işidir. Lakin Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 1-ci bəndinə əsasən milli qanunvericiliyə riayət edilməməsi Konvensiyanın pozulmasına səbəb olduğuna görə, buradan belə nəticə çıxır ki, Məhkəmə qanuna riayət edilib-edilmədiyini müəyyən etmək üçün öz səlahiyyətindən istifadə edə bilər və etməlidir (misal üçün bax: *Benhem Birləşmiş Krallığa qarşı*, 19 iyun 1996-cı il tarixli qərar, Məhkəmə qərarları toplusu, 1996-III, s. 753, b. 41).

67. Hökumət etiraf etdi ki, Amnistiya haqqında qərara əsasən müstəntiq ərizəçinin “Xalqlar dostluğu” ordeni ilə təltif edildiyini bilən kimi işi üzrə icraata xitam verməli idi. Hökumət müstəntiqin ilk dəfə bundan 16 iyun 2000-ci ildə xəbər tutduğunu iddia etsə də, ərizəçinin ordenlə təltif edildiyi barədə informasiyanın 12 noyabr 1999-cu il və 14 iyun 2000-ci il tarixli dindirmə protokollarına müstəntiqin özü tərəfindən daxil edildiyini inkar etmədi. Beləliklə, Məhkəmə bu qənaətə gəlir ki, iyunun 13-də hakimiyyət orqanları ərizəçiyə qarşı cinayət işinə xitam verməyin zəruri olduğunu bildirdilər və ya bilməli idilər.

68. Məhkəmə ərizəçi ilə razılaşıır ki, Amnistiya haqqında qərarı barəsindəki cinayət işinə xitam verilmiş şəxslərin həbsə alınmasına icazə verən sənəd kimi şərh etmək məntiqə zidd olardı. Beləliklə, bu halda milli qanunvericilik pozulmuşdu.

69. Müvafiq olaraq, Konvensiyanın 5-ci maddəsinin pozuntusu baş vermişdir.

II. KONVENSIYANIN 5-Cİ MADDƏSİ İLƏ BİRLİKDƏ GÖTÜRÜLMƏKLƏ 18-Cİ MADDƏNİN İDDİA EDİLƏN POZUNTUSU

70. Ərizəçi həmçinin şikayət etdi ki, onun həbsə alınması hakimiyyətdən sui-istifadəyə bərabərdir. O, iddia etdi ki, hakimiyyət orqanları onu həbsə almaqla ərizəçini ona məxsus media biznesini “Qazprom”a satmağa məcbur etməyi qarşılarına məqsəd qoymuşdular. Məhkəmə bu şikayəti Konvensiyanın 18-ci maddəsi üzrə araşdıracaq, orada deyilir:

“Qeyd olunan hüquq və azadlıqlarla bağlı bu Konvensiyada yol verilən məhdudiyətlər, nəzərdə tutulduğundan başqa hər hansı məqsəd üçün tətbiq olunmalıdır”.

A. Tərəflərin arqumentləri

1. Hökumət

71. Hökumət bu iddianı inkar etdi. O, bildirdi ki, ərizəçi “İyul sazişi”nə əsasən biznesini satmayacağı təqdirdə həbsdən azad olunmayacağını təsdiq edən heç bir sübut təqdim etməyib.

2. Ərizəçi

72. Ərizəçi qeyd etdi ki, işin faktları hər şeyi deyir. O, diqqəti belə bir məsələyə yönəltdi ki, hakimiyyət orqanları ona məxsus media vasitələrini susmağa, xüsusən Rusiya rəhbərliyinin tənqid olunmasına son qoymağa məcbur etmək niyyətini güdüblər. Ərizəçi qeyd etdi ki, “Media-Most” “İyul sazişi”nə ona görə riayət etməyib ki, həmin saziş təzyiqlə altında imzalanmışdı və baş prokurorluq “Media-Most”un kreditləri ilə bağlı istintaqa başlamışdı.

B. Məhkəmənin qiymətləndirməsi

73. Məhkəmə xatırladır ki, Konvensiyanın 18-ci maddəsi müstəqil mənə daşımır. O, yalnız Konvensiyanın digər maddəsi ilə birgə tətbiq edilə bilər. Lakin ayrıca götürülmüş həmin maddənin pozuntusu baş verməyə belə, 18-ci maddənin pozuntusu müəyyən edilə bilər. 18-ci maddənin mətnindən belə nəticə çıxır ki, pozuntu yalnız o halda müəyyən edilə bilər ki, Konvensiya ilə təmin olunan hüquq və azadlıqlar məhdudlaşdırılmış olsun (bax: *Kamma Niderlanda qarşı*, ərizə N 4771/71, Komissiyanın 14 iyul 1974-cü il tarixli məruzəsi, Məhkəmə qərarları toplusu, 1, s. 4; *Oates Polşaya qarşı*, ərizənin qəbul edilənliyində dair qərar, ərizə N 35036/97, 11 may 2000-ci il).

74. Məhkəmə artıq yuxarıda 52-55-ci bəndlərdə müəyyən edib ki, ərizəçinin azadlığı “hüquq pozuntusunun törədilməsində əsaslı şübhə ilə bağlı şəxsin səlahiyyətli məhkəmə orqanı qarşısında durması” məqsədi ilə məhdudlaşdırılıb. Lakin 18-ci maddə ilə bağlı iddianı nəzərdən keçirərkən Məhkəmə həbs tədbirinin 5-ci maddənin 1(c) bəndinə nəzərdə tutulmuş məqsədlər üçün deyil, digər məqsədlər üçün tətbiq edilib-edilməyinə əmin olmalıdır.

75. Hökumət belə bir fakta etiraz etmədi ki, “İyul sazişi”, xüsusən onun 6 sayılı Əlavəsi “Media-Most”un “Qazprom” dövlət şirkətinə satılmasından sonra “Russkoye video”nun işi üzrə icraata xitam verilməsi ilə bağlı idi. Hökumət ona da etiraz etmədi ki, 6 sayılı Əlavə mətbuat və kütləvi informasiya vasitələri naziri tərəfindən imzalanıb. Nəhayət, Hökumət onu da təkzib etmədi ki, 26 iyul 2000-ci ildə ərizəçiyə qarşı işə xitam verilməsinin səbəblərindən biri ərizəçinin iddia edilən dələduzluq səbəbindən vurulmuş ziyanın əvəzini ödəməsi ilə bağlı idi.

76. Məhkəmənin fikrincə, cinayət icraatı və həbs qətimkan tədbiri kimi ümumi-hüquqi məsələlər kommərsiya əqdlərinin bağlanması məqsədinin tərkib hissəsi qismində istifadə edilə bilməz. “Qazprom”un “İyul sazişi”ni imzalamağı həbsdə olan ərizəçidən tələb etməsi, həmin sazişin altında dövlətin nazirinin imzasının olması və sonradan müstəntiqin ittihamları götürməsi üçün həmin sazişdən istifadə etməsi belə düşünməyə əsas verir ki, cinayət təqibindən ərizəçini təhdid etmək üçün istifadə olunub.

77. Belə olan halda Məhkəmə müəyyən edir ki, ərizəçinin azadlığına qoyulan və Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 1(c) bəndi ilə yol verilən məhdudiyyət yalnız hüquq pozuntusunun törədilməsində əsaslı şübhə ilə bağlı şəxsin səlahiyyətli məhkəmə orqanı qarşısında durması məqsədini deyil, həm də digər məqsədləri güdürdü.

78. Buna görə də 5-ci maddə ilə birlikdə götürülməklə Konvensiyanın 18-ci maddəsinin pozuntusu baş verib.

III. KONVENSIYANIN 18-ci MADDƏSİNİN TƏTBİQİ

79. Konvensiyanın 41-ci maddəsində deyilir:

“Əgər Məhkəmə Konvensiya və onun protokollarının pozulduğunu, lakin Razılığa gələn Yüksək Tərəfin daxili hüququnun yalnız bu pozuntunun nəticələrinin qismən aradan

qaldırılmasına imkan verdiyini müəyyən edirsə, Məhkəmə zəruri halda zərərçəkən tərəfə əvəzin ədalətli ödənilməsinə təyin edir”.

A. Ziyan

80. Ərizəçi 13 iyun 2000-ci ildə həbsdə alınarkən və sonrakı cinayət təqibi zamanı Rusiyada və xaricdə hüquqlarının qorunması üçün çəkdiyi xərclərlə bağlı məruz qaldığı maddi ziyana görə 1.755.923,07 avro tələb etdi. Bu məbləğ ərizəçinin işi ilə, o cümlədən ekstradisiya işi ilə, habelə Rusiyanın dövlət orqanlarının hərəkətlərindən ziyan çəkmiş ərizəçinin işçisi T.-nin işi ilə bağlı Rusiya, Birləşmiş Krallıq, İspaniya və ABŞ vəkillərinin xidmətlərini əhatə edir.

81. Ərizəçi bundan əlavə həbsdə olduğu müddətdə keçirdiyi həyəcan və təşvişlə bağlı mənəvi ziyana görə nominal (rəmzi) məbləğ – 0,87 avro istədi.

82. Hökumət bildirdi ki, xarici hüquq firmalarının xidmətlərinin 2000-ci il iyunun 13-dən 16-dək ərizəçinin həbsdə saxlanmasına birbaşa aidiyyəti yoxdur və buna görə də onların əvəzi ödənilməməlidir.

83. Məhkəmə ərizəçinin arqumentlərindən heç də belə qənaətə gəlmir ki, xərcləndiyi qeyd edilən bütün məbləğlər onun Konvensiya üzrə şikayətlərinin mahiyyəti ilə bağlıdır, yaxud daxili hüquqi müdafiə vasitələrinin tükəndirilməsi ilə əlaqədardır. İstənilən halda, bu məsələni aşağıda “Məhkəmə xərcləri və digər məsrəflər” bəndində nəzərdən keçirmək daha məqsədəuyğun olar.

84. Mənəvi ziyan məsələsinə gəldikdə, Məhkəmə qeyd edir ki, ərizəçi sadəcə rəmzi (nominal) xarakter daşıyan kompensasiya tələb edib. Belə olan halda Məhkəmə hesab edir ki, pozuntunun müəyyən edilməsi faktının özü kifayət qədər ədalətli kompensasiya təşkil edir.

B. Məhkəmə xərcləri və digər məsrəflər

85. Ərizəçi Rusiyanın hüquq sistemi çərçivəsində və Avropa Məhkəməsində ona və T.-yə yardım etmiş vəkillərin qonorarları ilə bağlı kompensasiya qismində 446.017,70 avro tələb etdi.

86. Hökumət bu tələbi həddən artıq şişirdilmiş hesab etdi. O, bildirdi ki, xərclərin kompensasiyası Məhkəmənin hüquqi yardımla bağlı ödəniş məbləği dərəcələrini aşmamalıdır. Bundan başqa, T. ilə bağlı tələblərin bu şikayətə aidiyyəti yoxdur.

87. İşdə araşdırılan Konvensiyanın pozuntusu ilə bağlı məsələni və bu işdə qəbul edilmiş proseduru nəzərə alaraq, Məhkəmə hesab edir ki, ərizəçinin tələb etdiyi məbləğ zəruri və ya miqdarca ağılabatan sayıla bilməz (bax: *Nikolova Bolqarıstana qarşı*, Böyük Palatanın qərarı, ərizə N 31195/96, b. 79, AİHM 1999-II). Şikayətə birbaşa aidiyyəti olan və şəxsən ərizəçi tərəfindən çəkilməmiş xərclər cəmi 88.000 avro təşkil edir.

88. Məhkəmə ərizəçinin hüquqi nümayəndələrinin çəkdiyi məhkəmə xərclərinə və digər məsrəflərə görə 88.000 avro təyin edilməsini ağılabatan hesab edir.

C. İcranın gecikdirilməsinə görə faiz

89. Məhkəmə məqsədəuyğun hesab edir ki, icranın gecikdirilməsinə görə faiz Avropa Mərkəzi Bankındakı borc dərəcəsinin yuxarı həddinə əsaslanmalıdır və onun üzərinə daha üç faiz əlavə olunmalıdır.

BU ƏSASLARA GÖRƏ MƏHKƏMƏ YEKDİLLİKLƏ:

1. *Qərara alır ki*, Konvensiyanın 5-ci maddəsi pozulub;
2. *Qərara alır ki*, Konvensiyanın 5-ci maddəsi ilə birlikdə götürülməklə Konvensiyanın 18-ci maddəsi pozulub;
3. *Qərara alır ki*, pozuntunun baş verdiyinin müəyyən edilməsi faktının özü ərizəçinin məruz qaldığı mənəvi ziyana görə yetərli kompensasiya təşkil edir;
4. *Qərara alır ki*:

a) cavabdeh dövlət Konvensiyanın 44-cü maddəsinin 2-ci bəndinə uyğun olaraq bu qərarın qəti qərara çevrildiyi tarixdən sonra üç ay ərzində ərizəçiyə məhkəmə xərclərinə və digər məsrəflərə görə 88.000 (səksən səkkiz min) avro ödəməli, həmin məbləğ ödəniş tarixində qüvvədə olan məzənnə üzrə cavabdeh dövlətin milli valyutasına çevrilməli və onun üzərinə bu məbləğdən tutula bilən hər hansı vergi məbləği əlavə olunmalıdır;

i. mənəvi ziyana görə – 12.000 (on iki min) avro (bu məbləğ ödəniş tarixində tətbiq edilən məzənnə üzrə Rusiya rubluna çevrilməlidir);

ii. məhkəmə xərclərinə və digər məsrəflərə görə – 105.000 (yüz beş min) Rusiya rublu;

iii. yuxarıdakı məbləğlərdən tutula biləcək hər hansı vergi məbləği.

b) yuxarıda qeyd edilən üç aylıq müddət bitdikdən sonra öhdəlik icra edilənə qədər yuxarıda qeyd edilən ödənilməli məbləğin üzərinə Avropa Mərkəzi Bankındakı borc dərəcəsinin yuxarı həddinə bərabər olan adi faiz məbləği əlavə olunmalı və onun da üzərinə daha üç faiz əlavə olunmalıdır;

5. Əvəzin ədalətli ödənilməsi haqqında ərizəçinin qalan tələblərini *rədd edir*.

Qərar ingilis dilində tərtib edilmiş və Məhkəmə Reqlamentinin 77-ci Qaydasının 2-ci və 3-cü bəndlərinə uyğun olaraq, 10 may 2003-cü ildə qərar barədə yazılı məlumat verilmişdir.

Sören Nilsen (*Søren NIELSEN*)

Katib

Xristos Rozakis (*Christos ROZAKIS*)

Sədr